

Johdanto

Olin juoksulenkillä loppukesän seesteisenä lauantai-iltapäivänä. Sain rauhassa hölkötellä tien reunaa, eikä vastaani tullut juuri ketään koko matkan aikana. Sitten horisontista ilmestyi kaksi poikaa. He olivat iältään noin 11-vuotiaita. Pyörän penkit olivat liian korkealla, ja pojat joutuivat polkemaan seisovassa asennossa. Kuumasta kesästä huolimatta poikien kasvot olivat kalpeat. Kumpikaan ei sanonut sanaakaan toiselle. Juuri heidän osuessa kohdalleni toinen kysäisi puolihuolimattomasti: "Mikä leveli sää oot?"

Hymähdin ensin hauskan kuuloiselle kysymykselle, mutta huomasin jääneeni pohtimaan sitä vielä pitkäksi aikaa. Ymmärsin vasta vähän ajan kuluttua kysymyksen sisältävän paljon tietoa vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilasta ja koulun haasteista. Ensimmäinen ajatukseni oli, että pojat olivat epäilemättä pelanneet jotain tietokonepeliä vähän liikaa. Pelasin minäkin tietokoneella heidän iässään, joskus liikaakin. Minä olisin kuitenkin kysynyt: "Millä levelillä olet?"

Aloin pohtia tieto- ja viestintäteknologian vaikutuksia lasten ja nuorten arkeen. Todellisuus, jossa he elävät, on sekoitus reaali- ja virtuaalituloja. Heidän identiteettinsä määrittäyty joustavasti

näiden tilojen olosuhteiden mukaan. Minä en ole kokenut sel-
laista. Kuinka voisin siis ymmärtää lasten ja nuorten motivaatio-
ta sekä kiinnostusta asioihin? Kuilu koulun ja oppilaiden aidon
elinympäristön välillä tuntui leveämmältä kuin koskaan.

”Koulun on muututtava” on käytetty fraasi, jota kuulee tois-
tettavan yleisesti. Syyttävä sormi osoittaa yleensä opettajia ja
heidän puutteellista reagointikykyään. Siinähan ei ole sinänsä
mitään uutta. Koulua ja opettajia on vaadittu muuttumaan aina.
Tämä johtuu ainoastaan siitä, että koululla on äärimmäisen mer-
kittävä tehtävä yhteiskunnassa. Kyse on vallankäytöstä. Kuten
sanonta kuuluu: tieto on valtaa.

Fraasin toistajan ei enää tarvitse olla koulumaailman ammat-
tilainen, koska pinnallista tietoa on tarjolla kaikille ja kaikkialla.
Julkisuudessa on kuultu kannanottoja mitä erilaisimmilla taust-
toilla toimivilta ihmisiltä. Kuitenkin ajatus on sama: otamme
kantaa, kun siihen on kanava olemassa. Seurauksena on määrit-
telemätön pino hajanaisia vaatimuksia, joihin yksittäinen opetta-
ja yrittää vastata. Ilmiö on ymmärrettävä, koska perinteisen kou-
lun toimintamalli on epäilemättä käynyt riittämättömäksi. Tämä
ilmenee monella tapaa: oppimistulokset huononevat, opettajat
ovat tyytymättömiä ja koulua kohtaan esitetään kritiikkiä enem-
män kuin koskaan.

Koulu on niin monimutkainen, monista toisiinsa vaikuttavista
osatekijöistä koostuva keitos, että kokonaisuuden hahmotta-
minen on usein vaikeaa. Muutoskeskustelussa sekoittuvat hel-
posti puurot ja vellit, joskus kiisselitkin. Mediassa on viime vuo-
sina esitelty paljon otsikoita siitä, kuinka nykykoulussa oppilaat
tarvitsevat uusia oppimisympäristöjä ja uutta teknologiaa avuk-
seen. Väitän, että tässä ajattelussa piilee suuri riski. Ajatellaan

helposti, että luokkaympäristö tai teknologia ratkaisee oppimisen ja opettamisen ongelmat automaattisesti. Päättäjien on helppo hallita lukuja. Se, kuinka paljon oppimisteknologiaan on sijoitettu, ei kuitenkaan kerro opetuksen laadusta mitään. Vaarana on myös, että oppilaasta itsestäänkin tulee teknologia: tietyllä rahallisella panostuksella pullautetaan koulujärjestelmästä ulos tunnollinen veronmaksaja ja inhimillisuus unohdetaan. Tällöin myös koulut, joilla ei ole mahdollisuutta varustaa luokkia ajanmukaisella tavalla, saavat syyn olla reagoimatta muuttuviin olosuhteisiin.

Muuttumattomuudessa on aina helppo piiloutua rahapulan tai heikkojen suhdanteiden taakse. Peruskoulussamme on jo nyt näkyvässä suuntaus, jossa ylpeydenaiheemme, koulutuksen tasa-arvoisuus, on katoamassa. On kouluja, jotka panostavat kehittämiseen, ja on kouluja, jotka putoavat kelkasta. Lisäksi opettaja-kohtaiset erot jopa koulun sisällä ovat todella suuria.

Pohjimmiltaan koulun muutos on arvopohjainen haaste, jonka ratkaisun alulle laittaminen ei vaadi kalliita investointeja: ei tabletteja, miniläppäreitä, säkkituoleja tai lasisia seinä. Toki välineillä on suuri vaikutus oppimisen mielekkyyteen ja oppimisen laajentamiseen koulun ulkopuolelle, eikä niitä pidä väheksyä. Uskallan silti asettua vallitsevaa näkemystä vastaan sanomalla, että koko koulujärjestelmän arvoperustaa on pystyttävä tarkastelemaan uudelleen ja koulujen henkilöstö on saatava ymmärtämään ja haluamaan muutosta. Vasta sen jälkeen muutoksen tekemiseen voidaan valita sopivat työvälineet. Pelkoni on, että muussa yhteiskunnassa vallitseva pinnallisen tiedon kulttuuri siirtyy kouluun. Osin tästä on jo merkkejä havaittavissa. Tällöin hukataan koko perusopetuksen ajatus koulusta sivistyksen takaajana. Toinen koulun merkittävä tehtävä on kasvattaa oppilaita yhteiskuntaan. Tämä ei onnistu tällä hetkellä parhaalla

mahdollisella tavalla. Koulusta on kehittynyt yhteiskunnan siisään oma sulkeutunut alakulttuurinsa, joka ei hengitä tarpeeksi ympärillä olevaa maailmaa.

Kun ajattelen mitä tahansa muutosta maalaisjärjellä, siinä on mielestäni oltava kolme vaihetta: 1) tunnistetaan muutostarve, 2) muodostetaan käsitys siitä, mitä käytännössä muutetaan ja millaiseksi tilanne muutoksen jälkeen pitäisi saada, sekä 3) pohditaan, kuinka muutos käytännössä järjestetään. Vaiheet eivät ole erillään toisistaan vaan tapahtuvat osin päällekkäisesti, mutta silti ne kaikki on huomioitava niin että painopiste on kussakin vaiheessa vuorollaan.

Otan esimerkiksi tupakoinnin lopettamisen. Tupakoija päättää ensin lopettaa, koska hän haluaa elämänsä jatkuvan pidempään (vaihe yksi). Hän miettii tupakan polttamisen tilalle jotain muuta ajanvietettä ja käyttää mahdollisesti siirtymäajan jotain korviketta, kunnes voi jättää senkin pois (vaihe kaksi). Seuraavaksi tupakoija esimerkiksi sopii puolisonsa kanssa, että tämä hoitaa vastedes perheen ruokaostokset. Tupakoija ei astu jallalaan kauppaan, jottei osta itselleen savukkeita (vaihe kolme). En tosin lupaa, että tällä kaavalla tupakasta pääsee automaattisesti eroon. Kyse on pikemminkin muutosprosessin jäsentämisestä.

Luin jostain, että tupakoinnin lopettaminen vaatii lopettamiskierrettä. Jokainen lopettamisyritys vie lähemmäksi maalia, kunnes tavoite jossain kohtaa onnistuu. Näin aiheesta kaavion, jossa todettiin, että tärkein vaihe tupakoinnin lopettamisessa on ensimmäinen lopettamispäätös. Yksinkertaista, mutta järkeenkäyvä. Lopettamiskierre ei ala ennen kuin on ensimmäistä kertaa päättänyt lopettaa. Riippumatta siitä, kuinka realistinen ensimmäinen lopettamisyritys on, siihen pitää kuitenkin ryhtyä, jotta joskus pääsee tavoitteeseen. Usein ensimmäinen ajatus muutok-

sen tarpeellisuudesta ei koulumaailmassakaan johda mihinkään pysyviin muutoksiin. Silti juuri se on tärkein ajatus.

Koulun muutoksen ongelmia ovat määrittelemättömyys ja epäjohtonmukaisuus. Väitän, että opettajat maamme kouluissa eivät ole samaa mieltä siitä, että koulun edes pitäisi muuttua (vaihe yksi). Kokemuksieni mukaan viimeiset muuttumattomuuden mohikaanit työskentelevät enimmäkseen juuri kouluissa.

Arvostan opettajiemme ammattitaitoa riittävän paljon uskaltaakseni väittää, että koulun muuttamisen vaatimuksissa täytyy olla jotain pielessä. Jokainen tuntemani opetusalan ammattilainen haluaa varmasti vain parasta maamme lapsille ja nuorille. Ongelma piileekin opettajien pelossa siitä, että muutos hävittää jotain säilyttämisen arvoista. Ehkä tämä katoava luonnonvara on jotain kulttuurihistoriallisiin kasvatusihanteisiin tai laaja-alaisen sivistyksen takaamiseen liittyvää. Opettajat saattavat ajatella, että kotien kasvatusvaje täytyy paikata koulussa. Jos oppilaat eivät opi istumaan hiljaa kotonaan tai tottelemaan aikuista, nämä taidot on opetettava koulussa. Uskon opettajien aikomusten olevan pohjimmiltaan hyviä.

Opettajille ei myöskään ole osoitettu, mitä opettaminen tulevaisuuden luokkahuoneessa on käytännössä (vaihe kaksi). Ennen kaikkea heille ei ole osoitettu, mitä perinteisestä opettamisen mallista kannattaa säilyttää. Miten työrauha muuttuu toiminnallisessa opetustilanteessa, mikä on oppikirjojen rooli, miten tuntien valmistelu muuttuu, kuinka paljon opettajaajoista opetusta voi olla ja mitä oppilaan yhteistoiminnalta tai omatoimisuudelta voi kussakin ikävaiheessa vaatia? Tiedämme kyllä, millaisia huonekaluja ja laitteita luokassa pitäisi olla. Hyvin irrallisia ja futuristisia visioita on esitelty, mutta nykyisissä koulu-tiloissa ja määrärahojen huvetessa niiden toteuttaminen ei usein ole realismia tai niiden tieltä on raivattava tilaa joltain muul-

ta tärkeältä, kuten erityis- tai tukiopetukselta. Visioissa tuntuu unohtuvan, ettei muutoksessa kannata muuttaa kaikkea ja siten hylätä testattuja sekä toimivia ratkaisuja.

Tämän kirjan tarkoituksena on parantaa ruohonjuuritasolla tapahtuvan koulun kehittämistyön asemaa ja saada koko koulujärjestelmän rakenteet tukemaan tätä arvokasta prosessia. Kouluyhteisöjä kuuntelemalla, heidän ajatuksiaan jakamalla ja edelleen kehittämällä voimme saada aikaan todellista parannusta oppilaiden oppimiseen. Se on koulun muutoksen vaihe kolme.

Koulun kehittämisessä on eroteltavissa kaksi toisistaan poikkeavaa suuntausta: osoitetaan, kuinka asioiden pitäisi olla (utopia), tai tehdään muutosta vallitsevien olosuhteiden mukaan (käytännöllisyys). Väitän, että jos haluamme muuttaa koulujärjestelmäämme ja opettamista paremmiksi, meidän täytyy keskittyä enemmän käytännön kehittämiseen.

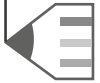
Paljon hyvää tehdään oppilaiden oppimismahdollisuuksien parantamiseksi, mutta maailman muuttuessa tarvitaan uusia näkökulmia asioihin. Tutkimusten esittelemä teoria on tärkeää koulun kehittämisen kannalta, mutta se ei pelkästään riitä. Tarvitaan työkaluja siirtää tuo teoria käytäntöön. En ole ainakaan omassa opettajantyössäni kertaakaan törmännyt ongelmaan, etten löytäisi jostain opetukseen liittyvästä asiasta teoreettista tietoa. Tietoa on varmasti saatavilla, kun osaa etsiä. Minun ja uskoakseni monen muunkin opettajan ongelma on ajanpuute. Miten kiireisessä arjessa ehtii ja jaksaa perehtyä johonkin asiaan, vaikka asian tärkeyttä ei voisikaan kiistää?

Lisäksi ainakin minä opettajana vieroksun ajatusta, että joku suunnittelee ja tekee valmiiksi oman opetukseni. Haluan lisätä siihen oman persoonani, ikään kuin leimani. Harvoin olen lue-
nut opetusmenetelmästä, jonka juuri sellaisenaan ajattelen soveltuvan omaan opetukseeni. Haluan viilata ainakin pieniä asioi-

ta, jotta opetus on minun näköistäni. Tarvitaan työkaluja, joita kuka tahansa opettaja voisi soveltaa missä tahansa oppiaineessa. Yleistettävyyttä tarvitaan, jotta koulussa voidaan puhua yhteisellä kielellä tärkeistä opetuksellisista asioista. Toisaalta työkalujen on annettava tilaa omalle ammattitaidolle. Asioiden ei pidä olla opettajille liian valmiiksi pureskeltuja.

Opetushallitus julkaisi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 -asiakirjan vuoden 2014 joulukuussa. Uusissa perusteissa asetetaan tavoitteeksi laaja-alainen osaaminen. Monesta opettajasta saattaa vaikuttaa siltä, että opetussuunnitelmauudistus vain lisää vaatimustaakkaa yksittäisten opettajien harteille. Minulle uudistus on erittäin tärkeä, sillä koen kehittäneeni suomalaista koulujärjestelmää uuden opetussuunnitelman hengessä jo vuosia. Uskon tietäväni, kuinka laaja-alaisen osaamisen oppimismahdollisuuksia rakennetaan käytännössä.

Väitöskirjani (Norrena 2013) käsittelee opetuksen muutosta suomalaisessa koulussa, ja olen määrätietoisesti vienyt tutkimukseni tuloksia käytäntöön luokanopettajan työssäni. Olen tarkastellut suomalaisen koulujärjestelmän kehittymistä läheltä ja eri rooleissa: opettajana, opettajakouluttajana, asiantuntijana ja tutkijana. Olen toiminut aineenopettajana, luokanopettajana ja erityisluokanopettajana. Lisäksi olen toiminut tutkijana, asiantuntijana ja konsulttina suurissa kansainvälisissä ja kansallisissa kehittämishankkeissa. Olen tehnyt yhteistyötä koulujen, yritysten ja mielenkiintoisten ihmisten kanssa. Jokaisesta näkökulmasta tarkasteltuna koulu on nykymuodossaan tullut tiensä päähän. Jokaisessa roolissa olen myös törmännyt samoihin haasteisiin. Koulu on niin monimutkainen verkosto, että sen muuttaminen ei onnistu pelkästään yhdestä suunnasta. Tarvitaan koko-

naisvaltainen lähestymistapa ja kansallinen sitoutuminen muutoksen tekemiseen.

Tämän kirjan tavoitteena on tarjota käytännön työkaluja muutokseen. Kirja on vastaus siihen, kuinka voidaan toteuttaa opetussuunnitelman perusteiden edellyttämiä muutoksia opetuksessa, kouluyhteisöissä ja kunnissa. Uskon, että kirja tuo koulun kehittämistyöhön yhtenäisyyttä. Kirjassa esitetty opetussuunnitelman uudistamiseen kohdistuva pohdinta ja kritiikki on tarkoitettu herättämään keskustelua ja uusia vaihtoehtoisia ratkaisumalleja opetuksen järjestäjille, rehtoreille ja opettajille todellisen muutoksen aikaansaamiseksi. Tarkoitukseni ei ole veittää kansallisia kehittämispyrkimyksiä. En ole myöskään ollut mukana kansallisessa opetussuunnitelmatyössä, joten koen velvollisuudekseni tuoda näillä keskustelunavauksilla uutta näkökulmaa opetussuunnitelmaprosessiin. Haastan samalla paikallisten opetussuunnitelmatyöryhmien jäseniä kriittiseen keskusteluun, koska tiedämme, että valmis latu-ura ei johda haluttuun paikkaan. Tarvitaan luovia ideoita, monipuolisia näkökulmia sekä rohkeutta avata uutta uraa umpihankeen. Tulevat sukupolvet tulevat kiittämään meitä tästä vaivasta.

